

جمهوری اسلامی ایران
وزارت جهاد کشاورزی

موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی،
اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

یادداشت هفتگی

سیاست‌گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و روستایی

سال ۱۴ / شماره ۵۵ / ۱۴۰۲

۱۴۰۲ / ۰۵ / ۱۷

مطالب این شماره

معرفی اهمیت نشانه‌های جغرافیایی (GI) برای
توسعه کشاورزی و روستایی..... ۲

تهیه و تحلیل: فاطمه احمدی، حسین اسماعیل‌نیا
ناظر علمی: علی کیانی‌راد

این موسسه با کمال احترام و سپاس، پذیرای نظرات ارزشمند
خوانندگان این اثر می‌باشد

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ شماره: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵-۱۵۸۱۵
کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
<https://www.agri-peri.ac.ir>

عنوان خبر: معرفی اهمیت نشانه‌های جغرافیایی (GI) برای توسعه کشاورزی و روستایی

تهیه و تحلیل: فاطمه احمدی، حسین اسماعیل نیا

ناظر علمی: علی کیانی‌راد

کد: PN-3-14020517-(86)

قلمرو کشور، منطقه و یا محلی ویژه است که کیفیت، شهرت و یا سایر ویژگی‌های مشخص کالا قابلیت انتساب به خاستگاه جغرافیایی خود را دارد.» به عبارت دیگر نشان جغرافیایی، یک حق نوآوری دارای مجوز برای کالایی است که به واسطه خاستگاه خاص آن کالا، ویژگی‌ها، شهرت و یا حجم تولید آن در مبدأ، به آن کالا تعلق می‌گیرد.

ویژگی‌ها و اهمیت نشان‌های جغرافیایی

- نشان‌های جغرافیایی نشان می‌دهند کالا در مکانی معین تولید شده و بین کیفیت، شهرت و یا سایر ویژگی‌های آن با مکان تولید رابطه اساسی وجود دارد؛ به نحوی که اگر محصول در مکانی دیگر تولید می‌شد، از کیفیت، شهرت و یا ویژگی‌های کنونی برخوردار نبود.
- هدف اصلی نشان جغرافیایی ایجاد منافع اقتصادی به واسطه کیفیت مرتبط با مکان تولید و بر اساس ویژگی‌های خاستگاه تولید اصلی است.
- با توجه به تمایز و اعتبار محصول به واسطه کسب نشان جغرافیایی، پیش‌بینی می‌شود که تولیدکنندگان بتوانند دسترسی بهتری به بازارهای ویژه یا تخصصی داشته باشند؛ به‌طور موثر عرضه را محدود کرده و فروش را با قیمت‌های بالاتر افزایش دهند و در نتیجه ارزش افزوده بیشتری به دست آورده و آن را حفظ کنند.
- نشان جغرافیایی را نمی‌توان به محصولی خارج از خاستگاه اصلی اختصاص داد و امکان اعطای مجوز به تولیدکنندگان خارج از حوزه مشخص وجود ندارد.
- نشانه‌های جغرافیایی می‌توانند کیفیت خاص یک محصول را که به واسطه عوامل طبیعی نظیر آب و خاک و یا عوامل انسانی نظیر سنت‌ها و مهارت‌های خاص تولید که در محل تولید آن محصول وجود دارند، برجسته و نمایان سازند.
- نشان‌های جغرافیایی به عنوان ابزار سیاست‌گذاری مؤثر برای ارتقای توسعه کشاورزی و روستایی در نظر گرفته می‌شوند.
- نشان‌های جغرافیایی نقش مهمی در مبارزه با جعل و تقویت شهرت محصولات محلی ایفا می‌نمایند و منافع آن را در بین تولیدکنندگان محصول، بازار و اقتصاد محلی به اشتراک می‌گذارند.

خلاصه متن خبر

نشانه‌های جغرافیایی برای دستیابی به توسعه کشاورزی و روستایی پایدار در ابعاد مختلف (اجتماعی، اقتصادی و محیطی) حائز اهمیت می‌باشند. با توجه به اهمیت و جایگاه تجاری و اقتصادی محصولات استراتژیک تولیدی استان‌های کشور، پروسه ثبت نشانه جغرافیایی این محصولات در دو سطح ملی و جهانی اهمیت فراوانی دارد. مرکز مالکیت معنوی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور به منظور صیانت از حقوق تولیدکنندگان و حفظ اصالت محصولات استراتژیک ایران در بازارهای بین‌المللی و حسب وظیفه ذاتی خود در حوزه تجارت، اقدام به ثبت جهانی تعدادی از کالاها و محصولات کشاورزی، صنعتی و معدنی در سازمان بین‌المللی مالکیت فکری (وایپو)^۱ در قالب نشانه جغرافیایی نموده که در بازارهای جهانی از شهرت و معروفیت برخوردارند. با توجه به اهمیت تجاری و صیانت از محصولات بومی کشاورزی کشور، برقراری سازوکار ثبت نشانه‌های جغرافیایی برای کشور ما ضروری می‌باشد.

تعریف

نشان جغرافیایی^۲ نشانه‌ای است که بر روی کالاهایی که دارای یک منطقه جغرافیایی خاص بوده و کیفیت و شهرت آن به واسطه آن منطقه جغرافیایی می‌باشد، به کار می‌رود. به‌طور عام، یک نشانه جغرافیایی شامل نام و محل منشاء کالاهاست. سازمان تجارت جهانی^۳ نشان جغرافیایی را اینگونه تعریف می‌کند: «نشان جغرافیایی معرف کالا به واسطه مبدأ آن در

1- World Intellectual Property Organization

2- Geographical Indications

3 - World Trade Organization (WTO)

بازارهای جهانی مانند اروپا، ژاپن، استرالیا و کانادا شده است. این صنعت با شیوع همه‌گیری کرونا از ابتدای سال ۲۰۲۰ بازاریابی آنلاین محصولات را آغاز کرده است. وجود چنین صنایعی نه تنها برای حفظ معیشت روزمره اهمیت دارد، بلکه تلاشی برای حفظ میراث گرانبها و ارزشمند گذشتگان محسوب می‌شود. توجه و دغدغه جوامع محلی و همچنین حمایت و پشتیبانی قانونی دولت یکی از راهکارهای حفظ این صنعت است.

شکل ۱- سفال کاسونگان در اندونزی

در **ویتنام** از زمان دویموی ۲ (نوسازی) در سال ۱۹۸۶، دولت از چند ابزار سیاست‌گذاری، از جمله نشان جغرافیایی بهره برده است که به عنوان روشی مقرون به صرفه و کارآمد برای ترویج کشاورزی و توسعه روستایی در نظر گرفته می‌شود. ویتنام علاوه بر افزایش قابل توجه تعداد شرکت‌های نشان جغرافیایی عملیاتی و برنامه‌های نشان جغرافیایی، با موفقیت چارچوب قانونی نسبتاً جامع و پایداری را برای نشان جغرافیایی تنظیم کرده است. کشور ویتنام مسئله نشان جغرافیایی را در اتخاذ سیاست کشاورزی خود در نظر گرفته است. در این شرایط، نشان جغرافیایی می‌تواند برای توسعه اقتصادی و همچنین ایجاد بازارهای جدید، به ویژه از نظر ایجاد مزیت‌های رقابتی برای جوامع مناطقی که قادر به کشاورزی متراکم نیستند، اعتبار به همراه داشته باشد. بر اساس نظریه‌های موجود و شواهد تجربی، حمایت از نشان جغرافیایی به توسعه پایدار روستایی در ویتنام، از جمله توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی کمک کرده است.

در **هند** قانون نشان جغرافیایی مصوب سال ۱۹۹۹ است که از سوی دولت مرکزی برای بهبود شرایط، کیفیت و استانداردهای محصولات با ویژگی‌های منطقه‌ای یا جغرافیایی خاص اتخاذ شده است. در کشور هند نشان‌های جغرافیایی که اغلب با آداب و رسوم، رویه‌ها و فرهنگ مرتبط است در زندگی مردم هر ایالت

- نشان‌های جغرافیایی نه تنها به دلیل ارزش اقتصادی بلکه به دلیل ارزش‌های فرهنگی، افتخار منطقه‌ای و ملی نقش ویژه‌ای در هر کشور و مخصوصاً مناطق روستایی ایفا می‌کنند و می‌توانند ابزاری قوی برای پیشرفت جوامع روستایی باشند.
- بر اساس توافقنامه جنبه‌های مرتبط با تجارت قانون مالکیت معنوی^۱، نشان جغرافیایی به عنوان بخشی از حقوق مالکیت معنوی تعیین شده‌اند. به واسطه نشان جغرافیایی، می‌توان از حقوق مالکیت در مقابل کلیه اعمال غیرقانونی و رقابت متقلبانه حمایت کرد.

تجارب برخی کشورها در ارتباط با نشان جغرافیایی

در اندونزی نشان جغرافیایی اغلب برای شناسایی خاستگاه گیاهان، میوه‌ها، منابع طبیعی و محصولات صنایع دستی استفاده می‌شود.

ثبت اطلاعات نشان جغرافیایی در اندونزی می‌تواند از سوی جامعه محلی، گروه‌های اجتماعی مشخص یا دولت محلی که نشان جغرافیایی مربوط به آنجا است، انجام شود. شرط اصلی برخورداری از حمایت نشان جغرافیایی عبارت است از: حفظ شهرت، ویژگی‌ها و کیفیت محصول و مادامی که این سه شرط رعایت شود، حمایت قانونی نشان جغرافیایی برای همیشه از محصولات پشتیبانی می‌کند. روند ثبت نشان جغرافیایی در اندونزی یکی از برنامه‌های اولویت‌دار برای افزایش دستاوردهای منطقه‌ای در زمینه ثبت ظرفیت محلی منطقه است. نشان جغرافیایی در اندونزی به عنوان ابزاری برای ارائه تصویری مثبت از منطقه و همچنین تقویت مشروعیت دولت محلی از طریق نمود آشکار تعهد خود به توسعه اقتصادی منطقه‌ای استفاده می‌شود.

ساخت سفال در کاسونگان بانتول **اندونزی** (شکل ۱) دارای ویژگی‌های منحصر به فرد و متمایزی است که نه تنها گردشگران و خریداران مناطق مختلف مجمع‌الجزایر اندونزی، بلکه گردشگران خارجی را هم از سراسر کشور به خود جذب می‌کند؛ همچنین از سال ۱۹۸۶ محصول سفال کاسونگان وارد

1 -Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPs)

2 -Doimoi

می‌باشد که در چهارگوشه‌ی این مرز و بوم توسط افراد بومی در جوامع محلی تولید می‌شود؛ این امر سبب شده است تا برای مردم این سرزمین فرصت منحصر به فردی برای تولید، فرآوری و صادرات این قبیل محصولات فراهم گردد. این محصولات که اعتبار و ارزش تجاری بالایی دارند، مدت‌هاست که در صحنه ملی و بین‌المللی مورد سوء استفاده، دستبرد و جعل قرار گرفته‌اند.

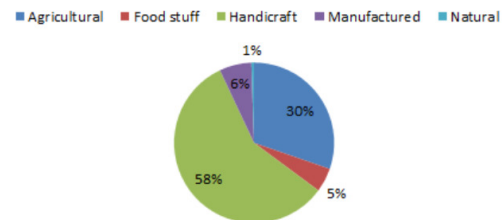
با توجه به اهمیت و جایگاه تجاری و اقتصادی محصولات استراتژیک تولیدی استان‌های کشور، پروسه ثبت نشان جغرافیایی این محصولات اهمیت فراوانی دارد. به عبارت دیگر ایران دارای ظرفیت‌های فراوانی در حوزه نشان‌های جغرافیایی است، ثبت نشان‌های جغرافیایی در ایران در سازمان ثبت و اسناد (مرکز مالکیت معنوی) انجام می‌گیرد. مرکز مالکیت معنوی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور اقدام به ثبت جهانی تعدادی از کالاها و محصولات کشاورزی، صنعتی و معدنی در سازمان بین‌المللی مالکیت فکری (وایپو)^۱ در قالب نشانه جغرافیایی نموده که در بازارهای جهانی از شهرت و معروفیت برخوردارند.

بر اساس بررسی انجام شده تاکنون در حوزه‌های کشاورزی و صنایع دستی ۱۷۶ نشان جغرافیایی در کشور ثبت شده که از این تعداد فقط ۶۷ نشان ثبت بین‌المللی شده است. از این تعداد ۱۸ مورد مربوط به محصولات کشاورزی است. ثبت نشان‌های جغرافیایی در ایران در سال‌های اخیر به طور قابل توجهی توسعه یافته است با این وجود، تولیدکنندگان عموماً همچنان با موانعی در ثبت و حفاظت از نشان جغرافیایی مواجه هستند. علاوه بر این، ثبت نشانه جغرافیایی از طریق اتحادیه اروپا از جمله فرآیندهای موجود می‌باشد که تاکنون در کشور ما اقدام اجرایی در این زمینه صورت نگرفته است.

تأثیر نشان جغرافیایی بر توسعه کشاورزی و روستایی

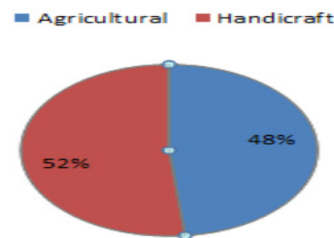
به طور کلی ثبت نشانه‌های جغرافیایی برای توسعه اقتصادی- اجتماعی روستاها و بخش کشاورزی بسیار اهمیت دارد؛ از

که از راهبردها، شیوه‌ها و مهارت‌های مرسوم برای ارائه چنین محصولات مرتبط با نشان‌های جغرافیایی استفاده می‌کند، ارتباط تنگاتنگ دارد. هند دارای تعداد زیادی نشان جغرافیایی ثبت شده در سراسر کشور است. این امر بیشتر نتیجه مستقیم شرایط آب و هوایی پیشرفته، استعدادها و آداب و رسوم انسانی در ایالت‌های مختلف کشور است. در مجموع ۳۷۰ نشان جغرافیایی ثبت شده در هند به ثبت رسیده است. هند از ۱۵ سپتامبر ۲۰۰۳ تاکنون شاهد افزایش و گسترش نشان جغرافیایی بوده است. امکان ثبت نشان جغرافیایی همراه با اختیارات اجرایی در سراسر هند، ایجاد شده است و افراد ذیصلاح می‌توانند نشان جغرافیایی خود را ثبت کنند. شکل شماره (۲) درصد سهم هر بخش را از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۲۰ نشان می‌دهد.

شکل ۲- سهم محصولات ثبت شده در هند از ۲۰۰۴ تا ۲۰۲۰

شکل شماره (۳) نشان می‌دهد که از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۲۰ بخش عمده‌ای از نشان جغرافیایی به صنایع دستی و محصولات کشاورزی تعلق داشته است. در کرالای هند، ۲۹ محصول دارای نشان جغرافیایی ثبت شده در دسته‌های کشاورزی و صنایع دستی وجود دارد.

شکل ۳- نشان جغرافیایی کرالای هند از ۲۰۰۴ تا ۲۰۲۰

اشاره‌ای به نشان‌های جغرافیایی در ایران

کشور ما به دلایل مختلفی از جمله به دلیل تنوع آب و هوایی و قومی، دارای محصولات کشاورزی و صنایع دستی فراوان

1 - World Intellectual Property Organization

- بهبود آگاهی در مورد محصولات برخوردار از نشان جغرافیایی.
- تقویت نقش تأثیرگذار مردم و انجمن‌های بخش کشاورزی
- برقراری ساز و کارهای اجرایی استاندارد و قابل قبول مجامع بین‌المللی برای ارائه‌ی نشانه جغرافیایی ملی
- ضرورت تداوم فرآیند ثبت نشانه جغرافیایی از طریق وایپو.
- برقراری موضوع ثبت ارائه نشانه جغرافیایی محصولات باارزش ایرانی از طرق مکانیسم اتحادیه اروپا و ملی
- تأسیس یک نهاد اجرایی برای نظارت، شناسایی و فهرست نمودن این محصولات و احراز ویژگی و استانداردهای کیفی
- شناسایی و تعیین مهمترین مناطق جغرافیایی در داخل ایران که محصولات کشاورزی با ویژگی‌های خاص از آن نشأت می‌گیرد و وضع مکانیزم معینی برای کنترل کیفی این نظام به منظور حفظ و ارتقای کارآمدی.
- فراهم نمودن بسترهای لازم به منظور شناساندن محصولات دارای نشانه جغرافیایی ایرانی در مجامع مختلف؛ از جمله ایجاد زیر ساخت لازم به منظور حمایت و گسترش نشانه‌های جغرافیایی، تکمیل و توسعه‌ی بانک جامع اطلاعاتی و برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های داخلی و خارجی و شرکت در آنها، ایجاد تعاونی‌ها و انجمن‌های حرفه‌ای صاحبان نشانه‌های جغرافیایی و همچنین آموزش حقوق قانونی آنها.

جمله اثرات آن با استفاده از تجربیات جهانی را می‌توان به شرح ذیل خلاصه نمود:

- توسعه اشتغال، فرصت‌های شغلی و توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی و به ویژه بخش کشاورزی
- توسعه زنجیره ارزش در تولیدات کشور.
- ایجاد انگیزه‌ای برای تولید در منطقه یا حوزه کشت
- ارتقای وضعیت مالی ساکنان.
- کاهش مهاجرت‌های بی‌رویه روستاییان به مناطق شهری.
- بهبود تاب آوری تولیدکنندگان محلی در برابر سازمان‌های بزرگ.
- دریافت مبلغ بیشتر در ازای فروش و عرضه کالای تولیدکنندگان محصولات قانونی و به عبارتی دیگر افزایش درآمد تولیدکنندگان داخلی و در نتیجه بهره‌مندی مناسب‌تر آنها را از مزایای اقتصادی.
- متقاعد ساختن مصرف‌کنندگان برای انتخاب و خرید آگاهانه‌تر از طریق اطلاع رسانی به مصرف‌کننده در مورد خاستگاه، ایمنی و "کیفیت" محصولات دارای نشان.
- بنابراین حمایت از نشان جغرافیایی برای تولیدکنندگان بسیار مهم است.

توصیه‌های سیاستی

- انجام اصلاحات لازم در چارچوب قانونی برای رفع موانع قانونی در ثبت و حفاظت از نشان جغرافیایی.
- توجه و ملاحظه بیشتر به مقررات بین‌المللی در مورد حمایت از مالکیت معنوی به طور کلی و نشان جغرافیایی به طور خاص.
- حمایت مرکز مالکیت معنوی از مناطق محلی دارای محصولات واجد شرایط برای ثبت به عنوان نشان جغرافیایی.
- حمایت از نظام سیاست‌گذاری صحیح برای توسعه نشان جغرافیایی و استفاده از آن به عنوان ابزاری برای پایداری در مناطق روستایی.
- ارتقای نقش مرکز مالکیت معنوی به دلیل نقش مهمی که در حمایت از نشان جغرافیایی هم در سطح داخلی و هم در سطح بین‌المللی ایفا می‌نماید.
- افزایش همکاری مرکز مالکیت معنوی با سایر بخش‌های دولتی به ویژه وزارت جهاد کشاورزی و وزارت علوم.

تهران - بلوار کریمخان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵
تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵-۱۵۸۱۵ کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir
<https://www.agri-peri.ac.ir>